

Бојана В. Анђелић

UDK 821.133.1-31 Ponthus J. (049.32)

DOI: 10.19090/zjik.2019.227-231

приказ

**ЖОЗЕФ ПОНТИС. 2019. НА ЛИНИЈИ: ФАБРИЧКЕ ЦЕДУЉЕ.
БЕОГРАД/ВИШЕГРАД: ЛОМ/АНДРИЋЕВ ИНСТИТУТ, 253
СТР.**

Дана 2. јула 2019. године у сали Андрићевог института у Андрићграду на промоцији свога првог и вишеструко награђеног романа „На линији: фабричке цедуље“ Жозеф Понтис, савремени француски писац, казао је како је замислио роман, како је исти постао и укратко објаснио његов план.

Жозеф Понтис је рођен 1978. године у Ремсу. Факултетски образован, дуги низ година радио је у париском округу као специјализовани васпитач младих са потешкоћама. Оженивши се и преселивши у Бретању, па тако и оставши без посла, преко Агенције за привремени рад најпре добија посао у једној фабрици за обраду риба, ракова, шкољки и других морских плодова.

Фабрика постаје место на којем се збива највећи део романескне радње. Поставши добровољац у рату потрошачког друштва 21. века, Понтис, на

укупно 66 фабричких цедуља, наводи више могућих узрока истог: немогућност запослења или запослење на одређено, па тиме и несигурност посла („раднички апсурд“), робовање машинама, брзина живљења, стрес, међуљудски односи, истополне брачне заједнице и др.

Како заправо изгледа фабрички свет? – То је један затворени свет у који се улази само добровољним избором и из којег се ретко излази или не излази. Фабрика која човека подређује себи („Ритам тих мојих осам ноћних сати на чудан начин прилагођава мој организам себи“ / „Ноћу се осећам као војник фабрике који машта о својој жени што спава тако близу а тако далеко“) и обујми га до те мере да и он сам постане фабрика – смрдљив, хладан, тежак, мучан („Ја сам фабрика она је ја“); фабрика у којој се снује о слободи („Не напушта се фабрика без погледа у небо“); фабрика где

људска права једва на папиру постоје („Пишамо крв али о томе се ћути у фабрици“); фабрика за коју ће увек бити прерано; фабрика у којој нестаје појам о времену („Радећи ноћу губим жељу за данима“); фабрика са низом линија на којима тече време, махом изгубљено.

Непрегледна линија риба, кафа, цигарета, сан прилагођен фабричком режиму и комад плавог неба на путу од посла до куће. Линија као непроменљивост. Линија као једноличност. Линија као устаљеност. Линија као трајање. Линија на којој навика наступа врло брзо. Стога треба имати циљ. Тако се лакше подноси. Главни јунак једини излаз види у писању које из дана у дан постаје његова насушна потреба. Јер како би се другачије овај истоваривач химера и цедитељ тофуа истраго из чељустни машина које производе друге машине? Како би другачије надвладао роботе и аутоматизованост покрета? Да ли би требало да сваку рибу посматра као камен од којег ће настати највелелепнија катедрала или, пак, не!? Аутор овде заправо даје рецепт како човек треба да се понаша када га сустигну животне недаће. Треба се суочити са свим препрекама и размислити о

228

евентуалним позитивним странама истих. „Мора се ићи даље.“ Главни јунак унеколико подсећа на Сизифа. Наиме, као што је Сизиф свестан да ће се стена, коју по казни непрестано гура на врх једног брда, поново скотрљати, и романескни јунак је свестан „идиотског ритма“ фабрике, свих њених сулудих радњи које морају да се обнављају сваке ноћи („Производња не сме да стане“). У том смислу, обојица су апсурдни јунаци, јер су свесни ситуације.

У роману је јасна паралела и са Великим ратом, где је фабрика подручје на којем се одиграва рат. О бесмислености рата не сведоче само диктатори (шефови којима није битно ко су радници, већ да имају две руке, десет прстију, јака тела и да, по могућству, никада не иду на боловање) и његове жртве (фабрички редови), већ и изгубљено време („Јер време које прође више се не да надокнадити“), што може да отвори својеврстан дијалог са делом Марсела Пруста о изгубљеном времену и изгубљеним вредностима.

Један од тренутака када јунак размишља о побуни, када, за разлику од других „линијаша“

који ћуте, пусти да семе побуне никне у његовој свести и вољи и када више но икад почне да снева о слободи, бива када остаје без превоза до фабрике (живео је 15 километара даље): „Дремнути мало / Пробудити се без пресије / Туширати се једно пола сата / Исећи нокте очистити штапићима уши / поткресати длацице које штрче на брковима / ставити дезодоранс под пазухе вратити на уво / алку пирсинг који не носим већ месец дана јер га / забрањује фабрика / Дотерати се за повратак моје жене која ће бити / изненађена кад ме види при повратку са свог посла“. Понтисов јунак, „вечити мали радник на замени“, чезне за животом и једноставним радостима. Но, превласт и над побуном и над чежњом узима фабрика: „Фабрика је / Изнад свега“.

И не смењују се на линији само рибе, гамбори, шкољке, љускари, крабе, јастози, морски ракови, шампи, рогуље. Смењују се на линији целе фабрике, смењују се животиње, смењују се људи. На линији се заправо смењује цео један свет. Где је њен почетак, а где крај? Има ли почетка уопште? А и краја? И јесмо ли ми ти који одлучујемо да ли ћемо на исту да ставимо зарез

или, пак, тачку? Можда треба сачекати са тачком, јер чини се да са сваким новим зарезом бивамо све јачи. Можда, ипак, не, јер цена тачке неретко уме да буде превисока. И овде као да просијава Андрићева мисао која јунаку помаже да истраје: „Морати пливати. Постојати. Носити идентитет. Издржати атмосферски притисак свега око себе, све сударе, непредвидљиве и неподвижене поступке, своје и туђе, који понајчешће нису по мери наших снага. А поврх свега, треба још издржати и своју мисао о свему томе.“ Јер: Човек није свестан колико је јак и колико може да се бори све док га живот не доведе у такву позицију.

Своје снаге ума и свога прага издржљивости јунак бива свестан са преласком у лавиринт кланице. Крећући се кроз исти, Понтис описује брзину живљења, те несређеност односа и распад једног света као њене последице: „Фронцле од свиња / Свуда / И не само фронцле / Њушке потрбушнице папци и тако својствена / свињска маст / Свуда“. Понтисови описи кланице тешки су и туробни. Трбух се грчи и јавља се нагон за повраћањем: „А вимена јеботе / Личе на мале још увек надуване рагби лопте још / млаке од тела

тек убијене животиње / Понекад се распукну кад падну на земљу / Беличаста течност изађе из њих / Горко воња на смрт на страх на заклану животињу / Још млаку“.

Или кад се пита шта ли сањају они који кољу краве и главе „Узимају једну по једну / Стављају је у челичне стеге машине за то / Одсецају образе и усне а бацају вилице и / остатак лобање / Осам сати дневно лицем у лице“. Или они који деру коже тек убијених животиња. Или оних који су на жарачима, јер се свака четврт животиње обележава бројем убиства. И затим следи питање: Шта заправо краде потрошачко друштво? – Краде здравље. Краде жељу. Краде уверења. Краде недељу. Краде пријатеље. Краде разговоре. Разговора је све мање. Бројева све више. Бројева радних сати, крава, кука и шина.

Не могавши да, услед чепова у ушима, комуницира са колегама о којима готово да ништа ни не зна, јунакови саговорници постају Шарл Трене, Гијом Аполинер, Пол Клодел, Барбе д’ Орвили, Емил Зола, Александар Дима Отац, Франсоа Рабле, Луј Арагон, Вилијам Шекспир, Марсел Пруст и др. и тако, показаће се, утиру пут ауторовој борби пером. Поред њих, једина три бића у

230

којима јунак може да пронађе смирај, једина три бића уз која може да се привије, једина три која осмишљавају његов живот, једина због којих вреди вратити се из фабрике јесу пас, мајка и жена.

Пас је биће које чека колико год је потребно. Биће које слави сваки поновни сусрет. И иако јунак не може да корача од умора и иако му се од умора плаче, љубав према псу даје му довољно снаге да изађу у шетњу и барем на тренутак заборави на мртве животиње које гура по цео дан.

Педесет и пета цедуља или писмо мајци оно је писмо у чијем садржају сва деца овога света – свршени студенти без могућности запослења у струци – могу да се поистовете са јунаком и све мајке са јунаковом мајком. Понтис износи једну велику и мучну истину 21. века – горући проблем – висока незапосленост младих образованих људи и немогућност задржавања посла, па тиме и преголема брига родитељска. Педесет и пета цедуља може да се чита као ода мајци, оној која је цео живот радила и жртвовала се зарад школовања своје деце. И управо захваљујући том школовању, фабрика може да се издржи. Педесет и пета цедуља

може да се чита и паралелно са приповеткама Ивана Цанкара. Мајчино писмо и десетица. Мајчино писмо и педесетица. Мајчин лик светли на тим мрачним хоризонтима сјајном светлошћу. Још један мотив повезује ова два текста – мотив плача. Са отварањем писма плачу оба јунака. Сетимо се завршнице „Десетице“: „Из срца, из груди, из читавог тела провалио ми је плач, тресао ме као у грозници.“ Плач, односно сузе и у једном и у другом тексту представљају синовљеву спознају о мајчиној безрезервној љубави, доброты, нежности, пожртвованости и несебичности.

Женина фигура је свеприсутна. Она је јунакова мирна лука. Она боји дане. Она спасава шта год да се деси. Њој се јунак обраћа и у својој последњој фабричкој цедуљи, где између редова може да се прочита да је можда и требало да се догоди фабрика. Колико год парадоксално звучало, фабрика је једна велика потврда јунакове љубави према жени. Фабрика је донекле обликовала и изнедрила јунака који се усудио да се не препусти „производној матици“ која га је одвећ снажно била повукла. Вратио се из фабрике и, после пет месеци без дана

одмора, вратио је недељу. Послушао је Албахарија: „А живот без недеље, односно, живот без дана одмора није више живот, већ суморни рингишпил који се зауставља само једном – онда када је касно за све.“

Оно што још овај роман чини јединственим јесу хумор и форма којом је написан. Као наша Ивана Димић, ставивши хумор у смрт, омогућио је читаоцима да дишу. Понтис је желео да забележи запажања из фабрике, што је по повратку из фабрике и чинио. Ред по ред, линија по линија – и тако је настао роман крајње необичне форме. Понтис није имао нити времена, нити снаге за дотеривање текста. Напоследку, за дотеривањем и није било потребе. Оваква форма одговара ритму фабричке линије и као таква подједнако је интересантна свим врстама читалаца.

Бојана В. Анђелић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Студенткиња докторских
студија
mala.bonnana@gmail.com